

Золоті литаври, 2001. – 424 с; 8. Кожолянко О. Барвінковий обряд Прутсько-Дністровського межиріччя Буковини як елемент передшлюбного дійства традиційного весільного обряду // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Т. 1 (17). – Чернівці: Прут, 2004. – С. 184-196; 9. Кожолянко О. Особливості передвесільного періоду сімейної обрядовості гуцулів Буковини // Буковинський історико-етнографічний вісник. – Вип. 5. – Чернівці: Прут, 2003. – С. 203-207; 10. Кожолянко О., Паук О. Використання монет у весільній обрядовості Буковини. // Матеріали II Міжнародного наукового семінару „Кайндлівські читання”, 28-29 травня 2005 р. – Чернівці: Прут, 2005. – С. 240-243; 11. Кожолянко Я. Буковинський традиційний одяг. Чернівці-Саскатун, 1994. – 260 с.; 12. Косміна Т.В., Васіна З.О. Українське весільне вбрання. Етнографічні реконструкції. – Київ, 1989; 13. Купчанко Г. Некоторые историко-географические сведения о Буковине. – Киев, 1875; 14. Купчанко Г. Наша родина. – Ведынь, 1897; 15. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине. – К., 1975; 17. Николаева Т.А. Художественные особенности народной украинской одежды конца XIX – начала XX в. как объект этнографического исследования // СЭ. – 1988. – №6; 18. Матеріали етнографічної експедиції Чернівецького національного університету. 1985 – 2005 рр; 19. Матейко К.І. Український народний одяг. – К., 1979; 20. Молчанова Л.А. Матеріальна культура белорусов. – Минск, 1968; 21. Прилипко Я. Етнокультурні зв'язки болгар і східних слов'ян (на матеріалах одягу). – К., 1964; 22. Стельмащук Г.Г. Традиційні головні убори дівчат на Поділлі у XIX – на початку XX ст. //Тези доповідей 6-ї Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця, 1987; 23. Чернівецький музей народної архітектури та побуту (ЧМНАП). – Ф. ОДВ, інв. № 1067, 1068; 24. Шухевич В.О. Гуцульщина. Третя частина. Друге видання. – Верховина: Журнал „Гуцульщина”, 1999. – 272 с.

УДК: 394(4-11)

Вікторія ГРЯБАН

ТРАНСФОРМАЦІЇ БУДНІВ НАСЕЛЕННЯ У ПРИКОРДОННІЙ ЗОНІ УКРАЇНИ З ЄВРОСОЮЗОМ

Стаття присячена проблемі трансформації буднів населення у прикордонній зоні на Західній Україні, що безпосередньо межує з Європою, після розширення ЄС на Схід. В дослідженні розглянуто співробітництво, співіснування і рух в рамках прикордонного регіону. Вивчаються особливості соціальної єдності жителів прикордоння на рівні субкультури, яка існує за своїми правилами та неписаними законами незалежно від існуючої влади. У статті відзначено, що після падіння “залізної завіси”, створеної Радянським Союзом, почався зворотній процес ізоляції, вже із Заходу, ініційований ЄС з метою створення “фортеці Європи”.

Ключові слова: Україна, Європа, Євросоюз, Радянський Союз, Схід, Захід, кордон, прикордонний рух, субкультура, “залізна завіса”, “фортеця Європи”.

Вікторія ГРЯБАН

ТРАНСФОРМАЦІЯ БУДНЬОГО НАСЕЛЕННЯ В ПРИГРАНИЧНОЇ ЗОНІ УКРАЇНИ С ЄВРОСОЮЗОМ

Стаття посвячена трансформації буднього населення в приграничній зоні на Западній Україні, яка безпосередньо граничить з Європою, після розширення Євросоюзу на Схід. В дослідженні розглянуто співпрацю, співіснування та конкуренцію в межах приграничного регіону. Вивчаються особливості соціального єднання жителів приграниччя на рівні субкультури, яка існує за своїми правилами та неписаними законами, незалежно від існуючої влади. В статті зазначено, що після падіння "залізної завіси" створеної Радянським Союзом, почався зворотній процес ізоляції, уже з Заходу, ініційований ЄС, з метою створення "Крепості Європа".

Ключові слова: Україна, Європа, Євросоюз, Радянський Союз, Схід, Захід, границя, приграничне рухання, субкультура, "залізний занавес", "крепость Європа".

Viktoriia HRYBAN

TRANSFORMATION OF THE EVERYDAY CULTURE IN THE BORDER REGION BETWEEN UKRAINE AND EUROPEAN UNION

The article deals with a problematic of the transformation process of the everyday culture in the West Ukrainian border region caused by the enlargement of the EU to the East. Cooperation, co-existence, competition are visible within mobility of the region. Despite the belonging to the different states, residents of the border region show certain social unity – subculture. It exists according its own rules, caring not much about states authority and derive any profit for own interest. After the fall of "iron curtain" created by the Soviet Union a next period of isolation has already started, this time initiated the other way round by the "Fortress Europe".

Key words: West Ukraine, Europe, European Union, the Soviet Union, East, West, border, border region, subculture, "iron curtain" "Fortress Europe".

Кордони, яким приділена увага в даній статті, є класичною темою досліджень багатьох наукових дисциплін. Прикордонна межа як щось, що розділяє, є незаперечним структурним компонентом, що відповідає соціальній потребі певної політичної чи соціальної групи. Досліджуючи відмежування чи безмежність, фахівці різних дисциплін обговорюють сьогодні процес глобалізації та регіоналізації у рамках соціальної, культурної та політичної дійсності. Нові кордони виникають ментально, на картах та у вигляді абсолютно реальних огорож, бетонних стін і колючих дротів, що знаходяться у постійному зв'язку з "певними" визначеними потребами ізоляції. Прикордоння, чи то йде мова про категоріальні, часові та просторові кордони, як зазначає соціальний антрополог Дітер Халле, є джерелами загрози, конфлікту, а одночасно й основою для нових можливостей та шансів [7, с.2].

Кордони, прикордонна зона, що тематично розглядалися політичною географією все частіше протягом ХХ століття, почали вивчатися етнологами. Ці дослідження продовжуються й нині. При цьому кордон розглядається як культурний простір на периферії країни або ж як метафора до основних змінних величин гуманітарної сфери, таких як культура, час, простір і т.д. [8;9;10].

Дана стаття має на меті розгляд феномену кордону та, зокрема трансформаційних процесів у прикордонній зоні вздовж кордону України з її європейськими сусідами, зумовлених розширенням меж Євросоюзу на схід. Даний регіон обраний зумисне, адже, як показують дослідження, саме в прикордонних регіонах суспільство найбільш вразливе, саме тут соціальні та культурні стратегії “прикордонних жителів” є швидкісною зворотною реакцією на зовнішні подразники, що зумовлені політичними змінами. Етнологи, працюючи над тематикою кордону, опиняються між категоріями “власного” та “чужого”. “Той, хто бажав би упорядкувати сприйняття, повинен збагнути різницю. Достовірність різниці перевіряється перетином кордону, – зауважував у своїй праці “Етнологія переходу кордонів” дослідник Бернгард Штрек [10; с.187].

Після вступу до Євросоюзу чергових 10 країн Південно-Східної Європи Україна з її кордонами з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією довжиною 1000 км опинилася за зовнішньою стіною “фортеці Європи”. Якщо звернутися до історичних коренів та самого трактування українцями етимології назви своєї країни (від “Окраїна”, що означає на краю, на межі), можна простежити, що Україна нерідко самоідентифікувала себе, а ще частіше розглядалася культурними та політичними центрами Західної Європи як територія ліміналітету (Прим.1). Подібно до колишньої функції втраченого сполучника між цивілізацією та “варварами Сходу” в сьогоднішньому офіційному жаргоні зовнішній кордон України з ЄС часто фігурує як “санітарний кордон”. Безсумнівне ствердження факту визначення чіткої приналежності України після падіння “залізної завіси” зазнало труднощів, тому після спроб окреслити санітарний кордон Центральною Європою, Середньою Європою, Середньо-Східною Європою Східна Європа стала офіційною дикцією “Західних нових незалежних держав” (“Western newly independent states”) (WNIS), які таким терміном визначають Україну, Молдову та Білорусь.

З розпадом Радянського Союзу відкрилися кордони, що розділяли “фундаментально різні соціально-економічні та політичні системи”. Жителі прикордонних зон, в порівнянні із іншим населенням країни, в першу чергу почали “пізнавати невідомий світ”, західноєвропейський стиль життя, який був “іншим” для “homosoveticus”. Криза ідентичності, породжена процесом розпаду Радянського Союзу, з одного боку, стимулювала прагнення до змін, пошуків “нового”, а з іншого –поглиблювала відчуття розчарування. Знайомство із Заходом відбувалось як на рівні інституційному, так і на особистому. Відновлювалися контакти з родичами, втрачені з причин чи то

втечі, чи чергового поділу кордону після зміни влади. З часу здобуття Україною незалежності почалися трансформаційні процеси, які стали особливо пришвидшуватися в останні роки. Розпочався процес “Європеїзації”, ініційований як з боку уряду [1], так і з боку власне громадян.

Перед тим, як говорити про прикордонну зону, хотілось би уточнити, що власне під цим визначенням на офіційному рівні слід розуміти адміністративно-територіальні одиниці, географічно прилеглі до кордону з іноземними державами на віддалі 30 км (Прим.2).

Феномен прикордонної зони здавна привертав увагу дослідників, адже парадоксальність екзистенції по обидва боки кордону полягає в тому, що демаркаційна смуга, розділяючи приналежність тієї чи іншої території до різних держав, водночас слугує об’єднуючим фактором на соціально-економічному рівні. Георг Сіммель зазначав: “Кордон – це не соціологічний факт із соціологічною дією, а соціологічний факт, який себе просторово формує” [9, с. 212].

У цьому розумінні варто спробувати простежити умови та стосунки, що призвели до формування феномену прикордонних зон у такій формі, якими вони є сьогодні на Західному кордоні України та ЄС, в її багаторівневих зв’язках і шляхах сполучення, коридорах обміну людей і товарів, у формі співіснування, співпраці та конкуренції.

Прикордонна зона визначається високим рівнем мобільності, в межах якої на сьогодні чималий відсоток посідає міграційний рух. Для багатьох українців тимчасова трудова міграція є чи не єдиною можливістю вирішення матеріальних проблем. Умовно українських мігрантів можна поділити на три категорії: кваліфікована робоча сила, кваліфікована робоча сила, що працює в секторі некваліфікованих працівників, некваліфікована робоча сила. Перша категорія є найбільш соціально захищеною. Окрім представників інтелектуальної сфери (програмістів, викладачів, науковців, медпрацівників і т.д) та професійних спортсменів, до цієї категорії належать фахові працівники робітничих спеціальностей. Представники наступних двох груп зазнають значних утисків морального, фізичного та матеріального характеру. Традиційно найбільша кількість заробітчан є мешканцями прикордонних зон. Більшості вдається влаштуватися на тижневі або сезонні роботи. Зазвичай, це сільськогосподарські роботи, будівництво, догляд за хворими та немічними, прибирання. Безперечно, окрім вищеназваних, найбільш прибутковими способами заробітку є організація малого бізнесу, серед якого нерідко – посередництво або перевезення власними транспортними засобами товарів і пасажирів.

Як не прикро це відзначати, але відсоток легальної міграції є надзвичайно низьким в порівнянні з нелегальною. Погіршення економічної ситуації в Україні, невпинний наплив інформації через мас-медіа та з приватних джерел щодо “високого” рівня життя і можливості набагато вищого, ніж вдома, заробітку породжує несамовите прагнення потрапити до Європи. З ростом числа мігрантів, котрі прагнуть потрапити в ЄС без візи, організація

нелегального переходу кордону стала вагомим прибутковим економічним фактором у прикордонних регіонах. Ставлячи мету опинитися по той бік кордону, громадяни України готові до будь-яких поневірянь, моральних і матеріальних затрат, аби лише здійснити заповітну мрію. Вони ладні ризикнути власним здоров'ям і навіть життям. Адже, зважившись на нелегальний перехід кордону, як правило, людина потрапляє в екстремальні умови. У зв'язку зі збільшенням потоку нелегальних мігрантів був значно посилений контроль за перетином кордону з ЄС. Тому місцеві "перевізники-сталкери" вдаються до неймовірних для нормального людського сприйняття способів переправлення за кордон. Під час перетину контрольних пунктів, з метою уникнення викриття службовими собаками тіла схованих осіб обробляють в'єтнамським бальзамом, обмазують екскриментами, бловотинням, обсипають перцем. Перевіз людей у потайних місцях, герметично заварених нішах, на моторі транспортних засобів часто призводить до важкого травматизму, а іноді і до летальних наслідків.

Нині українсько-європейський кордон також є чи не єдиним "вікном в Європу" для величезної кількості мігрантів, більшою частиною нелегальних, з країн Близького Сходу, Південно-Східної Азії та Африки. Причин обрання ними саме цього "коридору до Європи" є кілька. Найвагоміші серед них – недосконалість нормативної бази Української держави, лояльність Кримінального кодексу України, корумпованість окремих посадових осіб. Переправка нелегальних мігрантів через кордон як різновид кримінального бізнесу став в Україні одним із найприбутковіших.

Кордони відображають великою мірою людську самосвідомість. "Вони невіддільні від того, що вміщують в собі... Кордони є частиною політичних вірувань та міфів стосовно єдності людей... Те, що є власне кордоном, постійно переосмислюється людьми, які їм підкоряються, обмежуються ними та відчувають на собі їхній вплив, – вважає М. Андерсон [2, с.1] Жителі прикордонних зон у першу чергу відчувають динаміку змін функціонування демаркаційних ліній і, відповідно, миттєво реагують на останні. Двомовність та бікультурність – наслідкові аспекти своєрідних симбіотичних ознак по обидва боки лінії кордону. Функціонування кордону та процеси навколо демаркаційної лінії стосуються найперше тих, хто там живе. Певний культурний симбіоз впливає на всіх, хто потрапляє в його сферу впливу та підкорює своїм законам. Приналежність цих людей до "прикордонної субкультури" проявляється у бажанні населення використати безпосередню близькість до кордону у власних економічних перевагах, і ці практики нерідко відрізняються від державної політики та її правил.

Т. Траверсе у своєму огляді щодо дослідження О. Малиновської "Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС" [3] зазначає: "Існують характерні чинники, дія яких поширюється на тих, хто живе в усіх прикордонних областях України. Одні з них мають статус постійних (наприклад, природно-географічне становище населення та ін.), що зумовлює сталі, типологічні особливості проживання людей на українських землях.

Зокрема, населення сучасних прикордонних територій України протягом багатьох століть входило до складу різних, але однаково відчужених від них (до останнього часу) державних утворень. Звідси, як зазначав свого часу історик О. Субтельний, присутнє недовірливе або байдуже ставлення до центральної влади з боку постійних жителів таких країв. Разом із тим, щоденне існування людей в суперечливих умовах сприяло виробленню у них звички (традиції) до пристосування, зовнішнього сприйняття насаджуваних норм поведінки... Специфіка впливу трансформаційних процесів, які відбуваються ззовні, під впливом змін у країнах, які вступили до ЄС, та водночас змін у суспільстві зсередини (в самій Україні), детермінує характерні особливості створення сучасної ситуації в прикордонні. Процес трансформації існуючих правових умов та їх соціальні наслідки навряд чи можуть відбутися без урахування тимчасового порушення усталених норм життєдіяльності. Для перехідного періоду характерні розбіжності з приводу прийнятних типів поведінки. Нововведення викликають тривогу, оскільки порушують усталені у часі шляхи досягнення добробуту” [6, с. 1].

Подорожуючі, що потрапляють на один з багатьох пунктів перетину державного кордону, спостерігають наступну типову картину: чекаючи дозволу на посадку в потяг до Угорщини на вокзалі прикордонного містечка Чоп, серед заспаних, невпевнених, неспокійних пасажирів, які після тривалих годин їзди по території України роблять пересадку, з різною метою продовжуючи шлях на Захід, можна побачити і втомлені очі людей, для яких все, що відбувається протягом години перед відходом потягу, перетворилося у рутину. Вони знають, коли відкривають двері у митний зал перед дозволом на посадку, намагаючись пройти першими, вітаються з митниками та прикордонниками, угорськими провідниками, які вже давно стали “хорошими знайомими”. Після проходження митниці та після прискіпливої перевірки й отриманого штампю у закордонному паспорті всі бажані їхати змушені чекати у холлі, поки останній пасажир не залишить контрольний пункт. Нарешті прикордонники знімають передостанню перешкоду – відкривають прохід на перон. Поки відбувається посадка, локальні бізнесмени намагаються заховати нелегальний товар, найчастіше цигарки, заплановані для продажу по інший бік кордону в угорському містечку Захонь. У лічені секунди відкручуються шурупи в пластиковій обшивці потяга, в місцях, за якими відкривається вільний простір. Туди заховуються пачки цигарок і знову все закручується. “Останнім часом стає все важче і важче перевозити”, – розповідає одна з жінок. Але винахідливості немає меж. Раніше блоки цигарок ховали в потаємно пришиті внутрішні глибокі кишені курток чи широких спідниць, в панчохи, допоки митникам не впали у вічі занадто неприродні розміри та форми людських тіл. Сьогодні використовуються вентиляційні ходи, смітники, вільний простір для проходження електропроводу. Для відволікання уваги таможників, які одразу підозріло ставляться до пасажирів без багажа, у сумці перевозиться зв’язка різнокольорових ручок, парфумів, транспортування яких теоретично

не заборонено. Угорський кондуктор отримує певну суму за мовчання і далі спокійно перевіряє наявність квитків, не звертаючи жодної уваги на процес демонтажа “майстрами”. Набитим оком “перевізники” оцінюють пасажирів у вагоні, обираючи найменш підозрілого, на їхню думку, для угорських таможників, ввічливо просять його піднятися і постояти хвилю, заховують рештки цигарок у сидіння, на якому розмістився пасажир, і знову припрошують присісти. Після успішного привітання з угорськими прикордонниками і митниками та вигаданою відповіддю на “класичне”, неввічливо поставлене російською мовою, питання: “Куда едешь?”, перевірки паспортів та отримання чергового штампа у паспорті, поставленого на “іншому” боці кордону, дрібні бізнесмени виходять на Європейську площу м. Захонь, де їх вже чекають оптові покупці. Іноді продають самостійно, аби не наразитися на небезпеку з боку поліції. Втоmlені від стресового дня, ввечері вони повертаються тим же маршрутом додому.

На українсько-румунському кордоні цигарки перевозять не тільки у потайних місцях транспортних засобів, але й транспортують на надувних матрацах по прикордонній річці, обминаючи пости взагалі. Їх зустрічають компаньйони з протилежного боку кордону. Місцеві жителі сприймають перевізників “за своїх”, причому, не тільки завдяки зовнішньому вигляду, знанням мови чи родинним стосункам, які, до речі, не рідкісні між жителями прикордонної зони. Це – безсловесне прийняття до своєї субгрупи, куди не мають доступу “чужі”.

Інший дрібний, але щоденний бізнес – транскордонна торгівля паливом, вигідний також обом сторонам. Для продажу бензину власники збільшують об’єм паливних баків у власних транспортних засобах, а рейсові автобуси не потребують навіть і того. Перед тим, як перетнути кордон з Україною, водії зливають залишок бензину в каністру і передають його на домовленому місці місцевому покупцю. Ціна на бензин у Європі вища, ніж в Україні. Спроби митних служб контролювати ввіз та вивіз палива введенням у проїздних документах графі кількості літрів поряд з номером кузова та марки машини не досягли бажаних результатів.

Трансакції з продуктами харчування, алкоголем, тютюновими виробами, бензином часто дозволяють утримувати всю сім’ю, що, на жаль, не завжди можливо на офіційну зарплату та пенсію. Окрім того, розмаїття товарів, привезених із-за кордону і введених у легальний обіг, часто компенсує недостатність виробів українського виробництва та надає перевагу в ціні.

Безперечно, 10 річний період відкритих кордонів після десятка років “залізної завіси” відіграв вагомий роль у трансформаційних процесах. Українці, котрі побували за кордоном і на власному досвіді переконалися в багатьох позитивних аспектах західного способу життя, всіляко намагаються, повернувшись на Батьківщину, змінити побут згідно з “європейськими стандартами”. Ці намагання призводять до нашарування культурних традицій. Під час перебування за кордоном метою кожного заробітчанина є повернення на Вітчизну в іншому статусі: заможної людини з більшим

рівнем матеріальної свободи та незалежності. Життя в іншому культурному середовищі призводить до зміни світогляду, звичок та загального ритму. Повернення додому, зазвичай, породжує глибокий внутрішній конфлікт. "Ще не повністю там, але вже і не зовсім тут" є влучною метафорою до опису стану "гібридної ідентичності".

Поступове закриття кордонів, зумовлене прийняттям до ЄС сусідніх з Україною Польщі, Словаччини та Румунії, є болісним усвідомленням чергового обмеження пересування та торгівлі. І відбувається воно цього разу вже не з власної державної ініціативи. Колишній прем'єр-міністр Польщі Лешек Міллер під час своєї доповіді на економічному форумі у Львові зазначив, що розширення ЄС повинно сприяти розвитку цієї частини Європи, а не перетворювати його у депресивний регіон [4, с.7].

Після входження десяти держав до Євросоюзу на сторінках впливового ізраїльського видання "Глобус" з'явилася інформація про зведення захисної розмежувальної конструкції, аналогічна "стіні безпеки" між державою Ізраїль та Палестиною, основне будівництво якої повинно було зосередитися на ділянці угорсько-українського та польсько-українського кордону. Та хоча єврокомісія не підтвердила достовірність цих даних, реакція українського населення була вкрай негативною. Акції проти ізоляції України відбулися із залученням протилежних сторін. Так, 1 травня 2004 в м. Устілюк на українсько-польському кордоні відбулася маніфестація. Організовані "Центром європейської інформації" в Луцьку, "Наше діло" (Волинь) об'єднанням "Молода демократія" (Польща), сотні молодих людей протестували під девізом "Немає об'єднаної Європи без України". Зведена під час цієї акції картонна стіна на зразок берлінської, розмальована в стилі Пінк Флойд, під радісні бурхливі вигуки була знесена. Показовими є супровідні слова Аліни Шпак з "Центру Європейської інформації": "Україна знає про свої проблеми. Необхідним є розуміння ЄС що інтеграцію підтримувати", які знову демонструють стійке уявлення ідеалістичного сподівання та самокритичного реалізму українців.

Проте після введення візового режиму інтенсивність перетину кордону значно зменшилась. (Прим.3). Сьогодні, не дивлячись на двосторонні заяви про необхідність спрощення прикордонно-митних формальностей та розвитку добросусідських стосунків, більшість країн проводить курс на посилення режиму охорони кордону з Україною. [5] Зростання вимог щодо перетину кордону викличе зменшення кількості виїздів громадян України до сусідніх країн. Це, безперечно, призведе до обмеження комунікаційної активності населення і подальшої його ізоляції від західних сусідів. Аналіз нинішньої ситуації увінчується висновком: нетривалий період відкритості кордонів завершився. Як не прикро усвідомлювати, але Україна знову ризикує опинитися за "високим парканом", як це було за часів СРСР. Причина відчуження на сьогодні діаметрально протилежна тій, яка панувала за часів "холодної війни". Тоді основним ініціатором відчуження виступав внутрішній тоталітарний режим, ініційований Москвою. Тепер, коли

Україна нарешті обрала шлях незалежності, коли демократія є основним принципом побудови суспільно-політичного життя держави, товсті мури зводяться ззовні. Вже “цивілізований світ” Європи бажає відмежуватися від східних сусідів.

Підсумовуючи все, сказане вище, можна зробити наступні висновки. Бікультурність, двомовність, родинні зв'язки, вимушеність постійного контакту на соціально-економічному рівні характеризують спільноту по обидва боки вздовж кордону України та ЄС. Незважаючи на присутність демаркаційної лінії, жителі різних країн часто відчують себе ближчими один до одного, ніж кожен з них до представників інших регіонів власної держави. Можна сказати, що прикордонна зона характеризується периферійним типом культури і певним “віртуальним регіоном”, динаміка якого повною мірою залежить від функціонування самого кордону. Найменші зміни викликають ланцюгову реакцію на соціально-економічному та культурному рівнях місцевого населення. Миттєве пристосування мешканців до змін будь-якого порядку, пошуки власної вигоди, часто в дисонанс з державними інтересами, є характерною рисою даного регіону. Приналежність до регіональної субкультури пояснює окремі дії та вчинки місцевих жителів, які часто розходяться з державною національною політикою. Користь у власних цілях у багатьох випадках переважає. Однією з найвагоміших причин такого стану речей є, безперечно, складна економічна ситуація. Для покращення захисту кордонів, запобігання нелегальної міграції та контрабанди були б доцільними розвиток передових комунікативних каналів між прикордонними регіонами та ЄС і запровадження міждержавних програм з економічного, соціального та культурного розвитку прикордонних територій.

З боку України є необхідним впровадження ініціатив з метою зменшення контрастності між прикордонною зоною Української держави та ЄС. Затягування в часі процесів реформування та відсутність чіткого механізму реалізації державних програм може призвести до зневіри та регресу, тенденція яких прослідковується вже зараз. Після розпаду СРСР “залізна завіса”, створена зсередини, була зруйнована – і короткочасність відкритого кордону, безперечно, стала позитивним фактором для формування нової “європейської ідентичності” після пригноблюючого пресінга тоталітарної системи. Але відчуття свободи було недовгим. Тепер відбувається відмежування вже ззовні, ініційоване Євросоюзом. Весь цей процес нагадує дзеркальне відображення. Сьогодні важко прогнозувати наслідки тих змін, що відбуваються. Однозначним є тільки те, що для мешканців прикордонних зон України вони мають негативний відтінок. Принципова позиція Євросоюзу щодо надання згоди на перспективу можливості входження України до європейської спільноти посилює відчуття неповноцінності українців як нації. Історично сформована асиметрія починає сприйматися як фатальний процес – змін на краще не сподіватися. Загально-історичний досвід переконали: жодного разу ізоляція не йшла на користь ні одній зі сторін – ані тим, кого ізолювали, ані тим, хто ізолював. Тільки завдяки інтеграційним процесам

на міждержавному рівні вдається досягти найсприятливіших результатів для протилежних сторін.

Примітки:

1. Термін ліміналітет ввів етнолог Віктор Тернер (від лат. *limen*, що означає “поріг” чи “порогова величина” т.б. “стан між двома”);

2. Відповідно до законодавства Європейського Союзу, прикордонна зона – це зона, яка поширюється не більш як на 30 кілометрів від кордону. Подекуди це буде більша відстань – залежно від розташування адміністративних одиниць. Останнім часом ведеться дискусія про розширення її до 50 км. (Див.: <http://zik.com.ua/ua/news/2008/07/30/145402>);

3. В червні 2000 року з ініціативи урядів Чехії та Словаччини для громадян України був введений візовий режим поїздок. Слідом за ними візовий режим ввела Болгарія. Пізніше Польща, Угорщина та Румунія.

Джерела та література: 1. Указ президента України Про державні програми з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України на 2004–2007 роки м. Київ від 13 грудня 2003 року № 1433/2003. Програма передбачає реалізацію Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615 (615/98), та Програми інтеграції України до Європейського Союзу, схваленої Указом Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072 (1072/2000); 2. Андерсон М. Границы Европейского Союза. Доклад на конференции “40 лет Римским договорам: Европейская интеграция и Россия”, Санкт-Петербург, 1997 г. <http://www.edc.spb.ru/activities/conferences/40years/anderson.html>; 3. Малиновська О. А. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС. — К.: Бланк-Прес, 2004. — 171 с.; 4. Мітряєва С. І. Карпатський Єврорегіон – інструмент євроінтеграційної стратегії України // Стратегічна панорама – щоквартальний науково-практичний журнал Ради національної безпеки і оборони України. – 2005. – № 1. – С. 42–51; 5. Пирожков С. Пограничный режим и миграционная подвижность населения Украины // Миграция и пограничный режим. Сборник научных статей под ред. Сергея Пирожкова, Киев 2002: НИПМБ, 2002. – 176с. <http://demoscope.ru/weekly/2002/065/analit04.php>; 6. Траверсе Т. “Українська хага” скраю чи в центрі? До виходу книги О. Малиновської “Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС” // Дзеркало тижня. – № 14 (542) 16. — 22 квітня 2005; 7. Haller D. Entwurf einer Ethnologie der Grenze. Vortrag auf der Europa-Konferenz „Moderne Zeiten, Europäische Räume – Grenzfragen“ der Grünen Akademie, 23. bis 25. Februar 2001. http://boellakademie.boellnet.de/download/europa_haller.pdf; 8. Hartmann A. Was ist eine Grenze? Eine kulturwissenschaftliche Vermessung // Rheinisch-westfälische Zeitschrift für Volkskunde. – 2000. – №45. – S. 9-19; 9. Medick H. Grenzziehungen und die Herstellung des politisch-sozialen Raumes. Zur Begriffsgeschichte der Grenzen in der Frühen Neuzeit // Faber Richard, Naumann Barbara (Hgs.) Literatur der Grenze: Theorie der Grenze. – Würzburg: Königshausen & Neumann, 1995. – 211-225;

10. Streck Bernhard Grenzgang Ethnologie // Faber Richard, Naumann Barbara (Hgs.) Literatur der Grenze: Theorie der Grenze. – Würzburg: Königshausen & Neumann, 1995. – S.185-195.

УДК: 398.31(477.8)

Олександр КОЖОЛЯНКО

СИМВОЛІКА КУПАЛЬСЬКОГО ВОГНЮ: НА МАТЕРІАЛАХ ПОДІЛЛЯ І БУКОВИНСЬКОГО ПОДНІСТРОВ'Я

У статті досліджується символіка і практика застосування вогню у календарній обрядовості (свято Купала) подолан і буковинців (придністровських населених пунктів Буковини). Досліджуються ритуали, пов'язані з купальським вогнем – полісемантичні і поліфункціональні, в яких тісно переплітаються очисні та охоронні риси.

Дослідження показують, що у функціональному призначенні купальського вогню чітко простежуються два семантичних розгалуження, спрямовані, по-перше, на власне жертвоприношення з метою завоювати прихильність вищих сил, зокрема, бога богів – сонця, по-друге, на очищення від злих і нечистих сил.

Ключові слова: купальський вогонь, символіка, світогляд, солярний культ, етнокультурна традиція, ворожіння, очищення, жертвоприношення.

Александр КОЖОЛЯНКО

СИМВОЛИКА КУПАЛЬСКОГО ОГНЯ: НА МАТЕРІАЛАХ ПОДОЛІА И БУКОВИНСКОГО ПОДНЕСТРОВЬЯ

В статье исследуется символика и практика применения огня в календарной обрядности (праздник Купала) подолан и буковинцев (приднестровских населенных пунктов Буковины). Исследуются ритуалы, связанные с купальским огнем – полисемантические и полифункциональные, в которых тесно переплетаются очистительные и охранительные черты.

Исследования показывают, что в функциональном назначении купальского огня четко прослеживаются две составляющие, направленные, во-первых, на жертвоприношение с целью завоевать благосклонность высших сил, в частности, бога богов – солнца, во-вторых, на очищение от злых и нечистых сил.

Ключевые слова: купальский огонь, символика, мировоззрение, солярный культ, этнокультурная традиция, гадание, очищение, жертвоприношение.

Alexandr KOJOLIANKO

SYMBOLS OF KUPALA FIRE ON THE DATA TAKEN IN PODILLIA AND BUKOVYNIAN PODNISTROVIA

The article researches the symbols and practice of the fire usage in the Podolians' and Bukovynians' (from Prydnistrovia settlements of Bukovyna) calendar rites (Kupala's festival). The author researches the rites connected